

Kapitale misdrijven rond 1600

door Cor Tubée

Inleiding

In het Rijksarchief te Maastricht wordt het archief bewaard van de Gelderse Rekenkamer te Roermond. In dit, overigens nog niet geïnventariseerde archief bevindt zich een serie rekeningen van het schoutambt van Weert, Nederweert en Wessem over de periode 1585-1609, toen deze heerlijkheden geconfisqueerd waren¹.

Na de terechtstelling van Philips van Montmorency, heer van Weert, Nederweert en Wessem, op 5 juni 1568 wegens onder meer hoogverraad, werden zijn goederen waaronder de heerlijkheden Weert en Nederweert en Wessem, op 14 februari 1570 door het Hof van Gelre te Arnhem vervallen verklaard aan koning Philips II als hertog van Gelre².

Op 17 november 1610 werd de confiscatie door de aartshertogen Albrecht en Isabella opgeheven en werd Sabina van Egmond ten dele in haar rechten hersteld als rechtvolgster van Philips van Montmorency.

In voornoemde periode werd het schoutambt van zowel Weert als Nederweert en Wessem door één persoon uitgeoefend, aanvankelijk door Godert Kaell. Op 29 september 1601 werd Henrick van Boeckholt in die functies benoemd. De schout legde van de inkomsten en uitgaven van zijn ambt rekening en verantwoording af aan de Gelderse Rekenkamer te Roermond, die de hertog van Gelre in deze vertegenwoordigde.

De inkomsten bestaan voornamelijk uit boeten wegens overtredingen, het toebrengen van lichamelijk letsel en doodslagen. De uitgaven hebben grotendeels betrekking op het opsporen en berechten van ernstige misdrijven. Omdat de betreffende vonnisprotocollen en het overgrote deel van de procesdossiers niet meer voorhanden zijn, kan inhoudelijk weinig over deze misdrijven medegedeeld worden. De schoutrekeningen geven echter een 'aardig' beeld van hetgeen zich in een tijdsbestek van zo'n vijftieng jaar rond dergelijke strafprocessen afspeelde.

De daders en hun misdrijven

In de regel wordt in de schoutrekeningen de aard van de tenlasteleggingen in het kort aangegeven. In de eerste drie gevallen gebeurde dit echter niet. Het betrof hier Giel Ritz of Welen (in 1587), Marten Bentyens en Gotyen opgen Steech (in 1591) en Jan Homans der Jongh Halffcan (in 1593).

Op 10 december 1594 werd Jan Joris Hoendervenger gevangengezet op beschuldiging van verkrachting van het meisje Maryken. Opvallend is dat dit meisje, evenals de dader, gedurende vierendertig dagen tot aan het vonnis in bewaring werd gehouden. Dit gebeurde op last van Willem van Crip, kanselier van Gelre, om te voorkomen dat het meisje als getuige beïnvloed zou worden.

Jan Gielis alias Swart werd op 16 juni 1596 gearresteerd vanwege vijftieng moorden, vijf verkrachtingen, kerkenschenderijen, geldafpersingen, diefstallen en vele andere misdaden die hij bedreven had.

Op 24 juli 1598 werd Stoffel Torcken uit Weert in de gevangenis geworpen omdat hij buiten de stadspoort een arme vrouw zonder enige reden met een broodmes doodgestoken had.

Jo Jan van Bentheden werd op 10 december 1599 gevangengezet, omdat een bode uit 's-Hertogenbosch erover geklaagd had dat Jo Jan hem onderweg beroofd had en losgeld geëist had, zich daarbij uitgevend voor de vijand. Verder had hij vele vrouwen verkracht, bedreigd met brandstichting, veel mensen beroofd en geld afgeperst, paarden geroofd, met soortgenoten enkele mensen omgebracht en andere misdaden bedreven.

Op 22 mei 1600 werd Jacob Pryckel van Itter door soldaten van gouverneur Corradino

gevangengenomen, die acht moorden had gepleegd op Weerter burgers en soldaten, geld had afgeperst, mensen beroofd, Weerter lakens gestolen en andere misdaden bedreven. Ien Beelen, echtgenote van Joest Beelen in Nederweert, werd op 13 oktober 1600 gevangengezet, omdat zij mannen en kleine kinderen betoverd had, die vervolgens gestorven waren, verder omdat zij met Lucifer geboeleerd had en op vele plaatsen had gedanst, en andere misdaden van toverij had bedreven.

In hetzelfde jaar, op 10 november, werd Trijn Geven, huisvrouw van Jan Geven, van buiten Weert gearresteerd, die berucht was vanwege toverij. Volgens informatie had zij mannen, vrouwen en jonge kinderen betoverd, alsmede foetussen in de lichamen van zwangere vrouwen dood getoverd, alsook koeien, varkens en honden betoverd, met Lucifer geboeleerd en op vele plaatsen over de Maas, over de Rijn en bij Weert gedanst en vele misdaden van toverij bedreven.

Op 25 januari 1605 werd Gerken aen gen Elssen of aen de Voerte in hechtenis genomen, die in opspraak was gebracht wegens vele roverijen en omdat hij bedreigd had met brandstichting en hij een weerwolf zou zijn.

Thoenis Lanen, geboren te Hamont en in de wandeling Schele Thoenis genoemd, werd op 16 februari 1606 op het kasteel vastgezet. Hij had negen moorden gepleegd of mede gepleegd, diverse malen volmolens beroofd, gebrandschat, het beeld van O.L. Vrouw van Scherpenheuvel helpen stelen, drie of vier huizen in het land van Luxemburg in brand gestoken, en verder talloze berovingen en geldafpersingen bedreven.

Op 23 juli 1609 brachten de schutten van Wessem twee personen, Jacob van Heffelt en Jordan van Hinsberge, beiden Gulikers, die in Wessem wegens geweld en straatroverij opgepakt waren, naar Weert om aldaar voor het gerecht te verschijnen. Ofschoon de schepensbank van Wessem de hoge jurisdictie bezat en dus kapitale misdrijven mocht berechten, oefende zij deze bevoegdheid in dit geval dus niet uit³. De reden hiervan is niet bekend. Uit ingewonnen informatie bleek dat Jordan van Hinsberge onverschuldigd een doodslag had begaan, een persoon geld had afgeperst en losgeld had geëist.

Ten slotte arresteerde de schout op 8 augustus 1609 op de Markt in Weert Peter Stevens Lichthert van Deventer. Deze had zich schuldig gemaakt aan verkrachtingen en moorden, vele veediefstallen, vele berovingen van schepen, afpersingen van geld, en medeplichtigheid aan zes of zeven moorden. Hij was onder meer door het lot aangewezen om een gevangengenomen man die het geëiste losgeld niet kon betalen, dood te schieten. Verder had hij met een ander een vreemde man, van wie zij honderd gulden losgeld eisten, levend in een turfkuil gestoten, toen deze die honderd gulden niet kon betalen, en was vervolgens een spade gaan halen waarmee de man levend begraven werd. Daarnaast had hij nog andere misdrijven begaan.

De detentie en het inwinnen van inlichtingen

De delinquenten werden in de regel gevangengehouden in de stedelijke gevangenis die zich in de Maaspoort bevond. Evenwel werden verdachte personen die door soldaten gevangen waren genomen, in eerste instantie gevangengezet in de gevangenis van het kasteel, waar zij onder toezicht stonden van de provoost⁴ van de gouverneur⁵. De van toverij verdachte Ien Beelen was in oktober 1600 in bewaring bij de provoost van de gealtereerden op het kasteel⁶.

In juli 1598 nam Andries Wesel, provoost van gouverneur Du Bois op het kasteel, Stoffel Torcken in bewaring, omdat de schout in de stad geen gevangenis tot zijn beschikking had. De gevangenis in de Maaspoort was namelijk volledig bezet door gevangenen van de provoost van kolonel Standlen.

Opvallend is de korte duur van de hechtenis. De detentieperiode, dus de periode van de gevangenzetting tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, varieerde van elf tot vijftiendertig dagen en bedroeg gemiddeld 21,2 dagen. Het gemiddelde wordt nog nadelig

beïnvloed door het feit dat niet altijd direct een scherprechter ter beschikking stond. Hierbij moet er verder op gewezen worden dat tegen het vonnis van de schepenbank geen beroep mogelijk was.

De verzorging van de gevangenen was toevertrouwd aan een gerechtsdienaar, die daarvoor vóór 1596 een vergoeding van vijf stuiver per dag kreeg en vanaf dat jaar zes stuiver per dag. In 1605 was de gerechtsbode Jan Lobben niet bereid de gevangene Gerken aen gen Elssen voor zes stuiver per dag te voeden, met het gevolg dat de schout hem uit eigen huis van eten en drinken moest laten voorzien.

In 1606, toen Thoenis Lanen achtentwintig dagen in detentie zat, bedroegen de kosten van voeding gedurende de eerste eenentwintig dagen toen van zijn daden nog niets bekend was, acht stuiver per dag, maar gedurende de laatste zeven dagen toen hij aan de schout overgeleverd was, zes stuiver per dag.

In bijzondere gevallen moesten gevangenen extra bewaakt worden. Toen Jan Joris Hoendervenger in de winter 1594/1595 in de Maaspoort gevangen zat en de stadsgracht die aan de gevangenis grensde dichtgevroren was, gaf de momber van het Hof van Gelre, Melchior de Benschup, opdracht de gevangene dag en nacht te laten bewaken, opdat niemand in de gevangenis zou inbreken. De gevangene werd vervolgens beurtelings door zeven gerechtsdienaren en veldschutten bewaakt.

Stoffel Torcken, die in het kasteel gevangen had gezeten, werd in de nacht vóór de executie bewaard in het huis van de gerechtsbode Jan Lobben in de stad, waar hij door vijf dienders werd bewaakt.

Ook vijf dienders bewaakten zeven nachten lang de van toverij beschuldigde Trijn Geven, opdat zij zich niets zou aandoen of zelfmoord plegen, zoals haar lotgenote Ien Beelen kort tevoren gedaan had. Overigens toonde Trijn Geven in de gevangenis berouw over de door haar bedreven misdaden van toverij, zodat zij 'goetwillich ter doet gegaen is'.

Thoenis Lanen of Schele Thoenis werd de laatste nacht vóór de executie bij de provoost bewaakt door twee veldschutten, omdat men bang was dat hij zich iets zou aandoen en hij verklaard had dat er veel 'zwarte ruiters' waren die hem zouden bevrijden.

Ten slotte hadden Jordan van Hinsberge en Peter van Deventer, toen beiden tot de tortuur waren geweest, zich 'seer qualicken' aangesteld, zodat de schout hen uit vrees voor het toebrengen van letsel twee nachten lang om beurten door drie dienaren in de gevangenis heeft laten bewaken.

Voordat de schepenbank vonnis kon wijzen of de schouts zelfs de scherprechter kon inschakelen, was het soms noodzakelijk om elders inlichtingen in te winnen met betrekking tot de vermeende delinquenten. De schout zond daartoe boden uit, die in het geval van Jan Gielis alias Swart informatie vroegen aan de schouten van Grote Brogel, Bocholt, Peer en Bree.

In de zaak tegen Jo Jan van Bentheden werden boden gezonden naar de schouten en stadhouders van Bocholt, Bree, Budel, Stramproy, Hamont, Beek, Someren en Asten. Met betrekking tot Jacob Pryckel werd informatie ingewonnen te Neeritter, Thorn, Geistingen, Bocholt en omliggende dorpen, en ten aanzien van Gerken aen gen Elssen te Leveroy, Kelpen en omgeving.

In het geval van de Gulikers Jacob van Heffelt en Jordan van Hinsberge werd een bode gezonden naar Heinsberg, Dremmen, Utraide en Aldenhoven en andere plaatsen in het land van Gulik.

Tortuur en tenuitvoerlegging van de vonnissen

Om de van misdaden verdachten tot een bekentenis te dwingen werd in alle voornoemde gevallen overgegaan tot tortuur of foltering of, zoals het meestal in de schoutrekeningen wordt aangeduid, tot 'scherper ende pijnlicker examinatie'. Deze tortuur alsook later de executie van het vonnis werden uitgevoerd door een scherprechter of beul. Aan-

gezien er in Weert geen scherprechter was, moest zo'n functionaris van elders komen en moest hij door gerechtsdienaren worden opgehaald.

In 1587 trad als scherprechter Mr. Hans uit 's-Hertogenbosch op. In de periode 1591-1600 werd steeds een beroep gedaan op de Roermondse scherprechter Mr. Hans. In 1598 in de zaak Stoffel Torcken kon hij echter niet komen, omdat in zijn huis een gevaarlijke, kwaadaardige ziekte heerste. Kanselier van Crip adviseerde toen om de scherprechter uit 's-Hertogenbosch of Maastricht te laten komen. Dit werd uiteindelijk Mr. Michiel uit Maastricht. Deze trad ook op in de zaak tegen Trijn Geven in 1600 en in de zaak Gerken aen gen Elssen in 1605. Uit de rekening inzake dit laatste geval blijkt dat de Roermondse scherprechter overleden was. Er was wel al een nieuwe besproken, doch deze was nog niet beëdigd. In 1606 werden tortuur en executie uitgevoerd door de Roermondse scherprechter Mr. Felten van Nisent en in 1609 door Mr. Hans Jonckbloet uit Roermond.

De scherprechter werd altijd vergezeld door een dienaar die hem bij de torturen en executies assisteerde. Het reizen in die tijden was wegens oorlogshandelingen en rondtrekkend krijgsvolk een zeer gevaarlijke aangelegenheid en de scherprechter wilde daarom steeds in konvooi reizen. Aangezien er echter niet of nauwelijks soldaten beschikbaar waren om als gewapend escorte te dienen, reisden de scherprechter en zijn knecht meestal 's nachts, alleen vergezeld door enkele gerechtsdienaren. De scherprechter wilde dit echter alleen doen als vooraf beloofd werd dat ter compensatie voor de gevaren alle kosten van verblijf en verteringen van hem, zijn knecht en zijn paard door de schout voldaan zouden worden.

De tortuur werd doorgaans uitgevoerd in de vorm van geseling, waarvoor bezemen, planken, nagels en touwen aangeschaft moesten worden. Het aantal malen dat verdachten gefolterd werden, varieerde van één tot vijf. De tijdsduur van de folteringen was ook verschillend. De twee torturen van Peter van Deventer duurden zelfs een gehele dag. Bij alle torturen waren naast gerechtsdienaren en veldschutten ook de schepenen aanwezig. Als rechtsprekers moesten zij immers persoonlijk kennis kunnen nemen van de bekentenis van een verdachte. Voor iedere tortuur kreeg de scherprechter een vergoeding van twee of drie gulden. De verdachte kreeg vóór elke tortuur een vierdel wijn te drinken. Hetzelfde gebeurde vóór de executie van een veroordeelde.

Een geval apart was de van toverij verdachte Ien Beelen. Zij werd op 15 oktober 1600 voor het eerst ondervraagd en door elect, raad en squadrons van de gealtereerden in het water van de kasteelsgracht geworpen. Omdat scherprechter Pacque van de gealtereerden er niet in geslaagd was haar met torturen tot een bekentenis te brengen, dwongen de gealtereerden de schout om de scherprechter uit Roermond te laten halen. Ien werd vervolgens op 23 en 31 oktober gepijnigd, waarna zij op 2 november in de gevangenis zelfmoord pleegde door ophanging. Desalniettemin wezen de schepenbanken van Weert en Nederweert, zij was woonachtig in Nederweert, daarop vonnis dat inhield dat haar lijk met een ijzeren ketting om de hals vanaf het kasteel over de grond gesleept moest worden naar de plaats waar het verbrand zou worden, nadat het eerst met ijzeren kettingen en ijzeren krammen om hals, lichaam en benen aan een staak was vastgemaakt.

Voor iedere executie ontving de scherprechter een vergoeding van zes gulden. Afgezien van Jacob van Heffelt, die uitgewezen werd, kwamen Gerken aen gen Elssen en Jordan van Hinsberge er het genadigst af. Zij konden het vege lijf redden en werden 'slechts' veroordeeld tot geseling en brandmerking met het wapen der stad Weert, alsmede eeuwige verbanning uit het land van Weert.

Alle andere delinquenten werden ter dood veroordeeld. Giel Ritz of Welen werd opgehangen en Trijn Geven stierf als tovenares op de brandstapel. Voor de executie van Trijn kocht de schout nagels en touwen, een kar takkenbossen, een kar gekloven hout en vijftig bossen stro.

Ten oosten van Weert ligt 'les 3 Tours Justice'. Fragment van Carte particulière des environs de Venlo, Roermonde, Maeseick, Stochem, Sittart, Gangelt, le marais de Peel. Crepy (Parijs), 1744 (Gemeentearchief Weert. Kaartencollectie nr. 26).

Onthoofd werden Marten Bentyens, Gotyen opgen Steech, Jan Homans der Jongh Halfcan en Stoffel Torcken.

Jan Joris Hoendervenger, Jo Jan van Benthén en Jacob Pryckel werden onthoofd, waarna het lichaam op een rad werd gezet en het hoofd op een staak.

Jan Gielis alias Swart werd levend geradbraakt, terwijl Thoenis Lanen eveneens levend geradbraakt werd, waarna hij nog levend op een rad gebonden werd. De scherpreechter maakte daarop een foutje en sloeg per abuis met een zwaard het hoofd van de romp. Het hoofd wierp hij in de kuil onder het rad, terwijl het lichaam op het rad bleef liggen. De zwaarste straf kreeg Peter van Deventer. Hij werd veroordeeld om levend geradbraakt en vervolgens met het zwaard onthoofd te worden, waarna het lichaam op een rad werd gezet 'tot aes der voegelen, anderen tot eyn exempel'.

In de gevallen van Jacob Pryckel, Jan Gielis alias Swart en Peter Van Deventer werd boven het rad een kleine galg opgericht. Aan het rad werden knuppels gehangen, voor iedere gepleegde moord één, en aan de galg werden attributen gehangen die in verband stonden met één van de andere misdrijven, zoals een houten scheepje (beroving van schepen), een houten kelk (kerkenschenderijen) en wollen lakens (lakendiefstallen).

De normale executieplaats was het galgenveld, later genaamd De Drie Leeuwen⁷ en gelegen achter De Trumpert. Op 18de eeuwse kaarten treft men meestal de Franse benaming Les 3 Tours Justice aan.

Na ieder executie werd naar oude gewoonte op het stadhuis wijn gedronken door de leden van de magistratuur en de direct betrokkenen zoals schout, schepenen, secretaris, burgemeesters, rentmeester, biechtvaders, scherpreechter en knecht, gerechtsboden, veldschutten en andere dienaren, en in voorkomende gevallen ook vertegenwoordigers van de gealtereerden.

Johan van Hinsberge en Peter van Deventer werden op dezelfde dag gevonnist, tijdens

welke ook de executies plaatsvonden. Omdat beide gevangenen een afzonderlijk proces kregen en ook afzonderlijk geëxecuteerd werden, was daarmee veel tijd gemoeid en werd er een optrekkende dag van gemaakt. 's Morgens werd er gezamenlijk ontbeten en na de middag, als de justitie volbracht was, werd er nog een maaltijd aangericht, dit alles natuurlijk voor rekening van de schout. Bij de middagmaaltijd was een record aantal van achtendertig personen aanwezig: de gouverneur met zijn vrouw en dochter, de pastoor en vier biechtvaders van de Minderbroeders, de schout en zijn schoonvader, zeven schepenen en de secretaris, twee mombors of advocaten, de rentmeester, drie burgemeesters, Berdinus Ketelers, negen bedienden en sergeanten, de scherprechter en zijn knecht, de rector van de school en de knecht van de gouverneur.

Naast het vrije verteer en de vergoeding voor torturen en executies ontving de scherprechter ook vacatiegeld, dat drie gulden per dag bedroeg, en soms nog een apart gevaren-geld.

Uiteraard werden scherprechter en knecht weer op dezelfde wijze teruggebracht als zij gehaald waren.

Militaire delinquenten

Ofschoon de berechting van militaire delinquenten niet tot de competentie van de schepenbank behoorde, moest de schout toch in diverse gevallen uitgaven met betrekking tot hen doen.

Op 9 november 1601 brachten soldaten van de in Weert gelegen gealtereerden vijf vrijbuiters gevangelijk binnen Weert, die op de weg tussen Venlo en Weert waren aangetroffen. Onder hen was Reyner Soenis, geboren in Beersel, die door de electo, consiglio en squadrons van de gealtereerden tot de galg was veroordeeld, omdat hij een geldafperser, moordenaar, vrouwenverkrachter en stratenschender was, die vele personen beroofd had en met zijn kompanen misdaden bedreven had op de wegen tussen Weert en Maaseik, tussen Roermond en omliggende plaatsen en in de omgeving van Weert. Elect, concilie en squadrons verzochten de schout om assistentie bij de executie. Reyner werd op 12 november door de scherprechter van de gealtereerden aan een galg opgehangen buiten Weert op de weg naar Maaseik. De schout had daartoe wagens en karren, ladders en andere benodigdheden besteld. Gerechtsboden, veldschutten en andere bedienden waren bij de executie behulpzaam.

Nadat een soldaat van het regiment Jacomo Francisci, op doortocht naar 's-Hertogenbosch, in de zomer van 1604 de landbouwer Thijs Houben zonder reden doodgeschoten had, hebben boeren de soldaat gevangengenomen en binnengebracht, die zes maanden of nog langer gezeten heeft. Omdat hij een soldaat was en zijn kapitein hem niet mee wilde nemen, heeft ten slotte de auditeur-generaal⁸ te Brussel het vonnis toegezonden, inhoudende dat de soldaat opgehangen moest worden. De schout werd met de executie belast. Omdat de schepenen en de andere leden van de magistratuur niet wilden dat Weert zich zou inlaten met de krijgshandel en het kriegsrecht, en ook om precedenten te vermijden, heeft de schout, toen hij in Brussel was, de auditeur verzocht de gevangene over te nemen en de executie zelf te voltrekken. De auditeur stemde daar ten slotte in toe onder voorwaarde dat de schout de gevangene zou laten overbrengen. Twee dienaeren hebben de gevangene vervolgens naar Brussel gebracht. De kosten daarvan waren voor rekening van de schout.

Op 15 januari 1606 werden in de Maaspoort twee straatschenders of stropers gevangengezet, geheten Nijs Haelmans en Jacob van Lin, die uit de volmolens Weerter lakens gestolen hadden. De gevangenen werden opgeëist door hun kapitein Lambrecht van de Wel, die in Bergen op Zoom in garnizoen lag, alsook door de Staten-Generaal. De twee gevangenen hadden toen zevenenveertig dagen in de gevangenis gezeten.

Op 6 november 1606 werden in de Maaspoort gevangengezet twee soldaten uit een

Duits vendel onder kapitein Jacob Beneke, dat in Venlo in garnizoen lag. Zij hadden een vroom burger uit Weert, Peter aen den Moesdijck, doodgeschoten. De schout wilde hen voor recht stellen, maar zij werden opgeëist door de kapitein die brieven had van graaf Herman van den Bergh waarin opgedragen werd hen over te leveren. De gevangenen werden vervolgens op een kar door enige schutten overgebracht, hetgeen door de buitenburgemeester werd betaald. De gevangenen hadden dertien dagen gezeten en de gerechtsboden Merten Jennen en Jan Lobben wilden hen niet voor minder dan vijftien stuiver per dag verzorgen, omdat zij door burgers zeer toegetakeld waren.

Andere wetenswaardigheden

In geval van minder ernstige vergrijpen was het mogelijk een schikking te treffen. Dit gebeurde met Jan Wynemans en Jacob van Heffelt.

Deze laatste, die in Wessem gevangen was genomen en naar Weert was overgebracht, werd uitgewezen mits hij de helft van alle kosten zou betalen.

Jan Wynemans uit Itter werd op 15 mei 1600 door soldaten van gouverneur Corradino gevangengenomen, waarna hij tot 8 juni in de gevangenis van het kasteel heeft gezeten. Hij werd tot driemaal toe door de scherpreechter getorqueerd, waarna voor de schepensbank geëist werd dat hij aan lijf en leven gestraft zou worden. De schepenen vonnisten echter dat Jan Wynemans een borgsom van 800 gulden moest betalen, die hij zou verbeuren als hij in de toekomst wegens misdaden gevangen zou worden. In dat geval zou hij zonder schepenvonnis gestraft worden. Daarnaast moest hij verklaren af te zien van wraak en met de hand op 's heren roede beloven zulks na te zullen komen. Hij moest bovendien alle kosten van justitie ad 60 gulden betalen, alsmede de mondkosten vergoeden aan de provoost van de gouverneur op het kasteel.

Ten slotte zij vermeld dat in het betreffende hoofdstuk van de schoutrekeningen één geval van aandeakaakstelling voorkomt. Op 5 september 1605 deed de schout Heyn Schruers alias Cluys 'dag van heerlijkheid', omdat hij in andermans bossen heesters en jonge boompjes had afgehouden. De schepenen veroordeelden hem om te staan aan de kaak of halsband met twee heesters in zijn armen op een zaterdag en marktdag van 10 tot 12 uur. Om geld te sparen werden veldschutten daarbij ingeschakeld. Verder werd Heyn veroordeeld tot het planten van vijftig heesters in de bossen van de heer.

Noten:

1. Plaatsingsnummers 630-636. Het rekeningjaar loopt van St. Petrus ad cathedram (22 februari) tot St. Petrus ad cathedram.
2. De lenen Weert, waaronder Nederweert, en Wessem waren leenroerig aan de hertog van Gelre.
3. Gemeentearchief Roermond. Inventaris van de oude archieven van de stad Roermond 1259-1796, inv.nr. 1892, fol. 59-60v.
In: J.H. Hanssen. *Inventarissen van de archieven der Schepensbank en Gemeente Wessem 1481-1937*. Maastricht, 1986, wordt in bijlage I (overzicht procesdossiers 1580-1796) geen enkel kapitaal misdrijf vermeld.
4. Een provoost is een ambtenaar die de militaire tucht in een legerplaats of -kamp handhaaft.
5. De gouverneur was de vertegenwoordiger van de landsheer in Weert op militair terrein. Hij verbleef doorgaans in het kasteel, waar ook soldaten gelegerd waren. Gouverneur Du Bois overleed in 1599 en werd opgevolgd door Corradino.
6. In de periode van juli 1600 tot maart 1602 verbleven te Weert muitende soldaten uit het Spaanse leger, die als gealtereerden of gemutineerden werden aangeduid. Het waren Walen, Italianen, Spanjaarden, Ieren, Duitsers, Bourgondiërs e.a. Aan hun hoofd stond een door hen gekozen leider, de elect of electo, die werd bijgestaan door een door de soldaten gekozen raad of consiglio.
Zie hiervoor: Geoffrey Parker. *The Army of Flanders and the Spanish Road 1567-1659*. Cambridge, 1972.
7. Blijkens de burgemeestersrekeningen van 1660 werden in dat jaar in Maastricht drie 'leeuwen' gekocht, die door een metselaar op de executieplaats werden opgericht en waarop het wapen van de prinses van Chimay, vrouwe van Weert, was geschilderd. De kosten van een en ander bedroegen in totaal 31 gulden 17 stuiver (Gemeentearchief Weert. Oud-administratief archief van Weert tot 1795, inv.nrs. 869 en 872).
8. Een auditeur is de openbare aanklager bij een krijgsraad.